

УДК 821.161.2-322.1.09»2019»К.Бабкіна
DOI:

ВІД ВЕЛИЧНОГО ПОКОЛІННЯ ДО ЗУМЕРІВ: ПРОБЛЕМА ГЕНЕРАЦІЙ У ЗБІРЦІ ОПОВІДАнь КАТЕРИНИ БАБКІНОЇ «МІЙ ДІД ТАНЦЮВАВ КРАЩЕ ЗА ВСІХ»

Марія РУСАНОВСЬКА

Стаття присвячена аналізу представлення поколінь у збірці оповідань Катерини Бабкіної «Мій дід танцював краще за всіх». **Мета та наукова новизна** статті – актуалізувати дефініції генерацій у соціокультурній царині, з'ясувати типологічні ознаки покоління: ставлення її представників до минулого й надбань попередників, поколіннєве пережиття, здатність продукувати зміни, спільні умови (стиль) життя, об'єднаність певними цінностями. Через проєкцію шкали Строса – Гау авторка статті увиразнила художню репрезентацію величного покоління, мовчазного, бебі-бумерів, генерацій X, Y та Z у творах К. Бабкіної, окреслила специфіку кожної генерації в українському посттоталітарному дискурсі із застосуванням підходів постколоніальної оптики, зацентрувала на поколіннєвій трансляції травматичного досвіду й закоріненості генерацій у своєму пережитті.

Авторка студії прийшла до **висновку**, що кожне покоління по-своєму трактує й аналізує ситуації минулого, адже від них почасти залежне їхнє теперішнє. Отож кожне покоління у збірці К. Бабкіної загалом відповідає структурі В. Строса й Н. Гау, хоча цілком логічно накладаються й суперечності, адже на поколіннєвий розвиток мала вплив тоталітарна дійсність: українські бебі-бумери є не поколінням упевненості, як у американській теорії, а втіленням типової дитини радянського часу, якій важлива причетність до історії й спільної справи; роль генерації справжнього волевиявлення та свободи самовираження відведено поколінням Y та Z. Авторка робить акцент на тріаді «дідусі – батьки – онуки», у якій більш пов'язаним є покоління бабусь і дідусів та онуків, а не батьків.

У статті використано інструментарій антропологічного методу, постколоніальної теорії та філософії пам'яті.

Ключові слова: покоління, пам'ять, травма, теорія поколінь, постколоніалізм.

Час – це не лише про події та зміни, а передусім про людей, які ці зміни творять, і тих, чиє життя вони визначають. Учені здавна спостерігали розбіжності між поколіннями батьків і дітей, старших і молодших, що впродовж віків втілювалися в поколіннєвих теоріях. Генерації та їхня пам'ять – одна з цільних тем у сучасній українській літературі, про що свідчать такі твори, як «Музей покинутих секретів» (2009) Оксани Забужко, «Записки українського самашедшого» (2011) Ліни Костенко, «Століття Якова» (2010) й «Країна гіркої ніжності» (2015) Володимира Лиса, «Букова земля» Марії Матіос (2019), «Спитайте Місечку» (2021) Євгенії Кузнєцової.

Стан дослідження проблеми поколінь та їхньої пам'яті в українському літературознавстві можна охарактеризувати як той, що перебуває в стадії освоєння

тематичної ніші. Існує низка студій, присвячених соціокультурним параметрам генерацій, як, наприклад, монографія Валерії Корабльової «Покоління в полі культури: множинність репрезентацій» [7], а також дослідженню літературних поколінь. Пам'ять генерацій і поколіннєві стосунки в літературних творах є відносно новою сферою, яка, утім, потужно розвивається. Фундаментальним для цієї галузі досліджень став збірник у рамках українсько-польської співпраці «Постколоніалізм. Генерації. Культура» (2014) за редакцією Тамари Гундорової та Агнешки Матусяк. Важливим кроком в осмисленні проблематики поколінь стала Всеукраїнська наукова конференція «Генераційний феномен як бунт і де(кон)струкція» (27–28 квітня 2017 року), яку зініціювала катедра теорії літератури та порівняльного літературознавства Львівського національного університету імені Івана Франка. У монографічних дослідженнях проблему репрезентації поколінь у сучасній українській літературі головно осмислюють Ярослав Поліщук [12] та Оксана Пухонська [14]. Літературознавчого дослідження проблеми пам'яті поколінь у збірці оповідань Катерини Бабкіної «Мій дід танцював краще за всіх» наразі немає.

Для окреслення проблеми генерацій у збірці звернемося до типологічних ознак покоління та його дефініції в дослідницьких теоріях. Карл Мангайм, автор есе «Проблеми поколінь» («The Problem of Generations», 1923) [19], виокремив два базових підходи до розгляду поколінь: позитивістський і романтично-історичний. У центрі першого перебувають генетико-генеалогічні дані, що полягають в адаптації покоління до змін, відповідно кращих можливостей для розвитку. Другий підхід розглядає покоління як соціокультурне явище з причинами виникнення й особливостями функціонування. Дослідник запропонував соціологічне трактування покоління, наголосивши на тому, що для появи нового покоління не достатньо групи людей одного віку, які живуть в один час: необхідне їхнє розуміння своєї окремішності й особливості, здатності творити власну ентелехію – внутрішню мету руху, діяльний почин, що веде до бунту, спрямовує зусилля. Згідно з К. Мангаймом, покоління – специфічний тип індивідів усередині суспільства зі сформованими особливими поведінкою, почуттями, мисленням. За цією концепцією, покоління є головно суспільним становищем: соціальні норми обмежують можливості самовираження індивіда. Дослідник писав про те, що всі епохи є поліфонічними, бо водночас в одному суспільстві живуть кілька поколінь, між якими виникають певні суперечності. Водночас кожне покоління може ділитися на групи, які протирічають одна одній, наприклад, щодо політичних уподобань, утім їм, як представникам одного часу, все ж легше порозумітися між собою, аніж із людьми інших поколінь.

Інший підхід запропонував Хосе Ортега-і-Гассет. Виникнення покоління він пояснював через зміни життєвого світовідчуття, які є значущими в історії та постають у формі генерацій. «Генерація не є жменькою вищих особистостей, ані просто масою. Це немов нове, цілісне соціальне тіло, зі своєю добірною меншиною і своєю юрбою, закинуте в світ певною життєвою траєкторією» [11, с. 317]. Філософ також пропонував розглядати зміну поколінь як почерговість старечих епох, коли прийдешні покоління солідаризуються зі старшими, і молодечих епох, коли новим поколінням ідеться не про збереження, а про рішучі зміни, тож вони оновлюють простір, полемізують і борються.

У його теорії виокремлені також кумулятивні епохи, коли прийдешнє покоління поєднує зміни із використанням досвіду старших.

Ключовою рисою покоління в концепції Мартіна Гайдеггера є «топологія особистості», тобто одночасність буття у світі й перспектива реалізації тих самих можливостей [4, с. 193]. Своєю чергою П'єр Нора [10] наголошував на культурній складовій формування покоління: визначальну роль відіграє пам'ять як чинник об'єднання індивідів. Так покоління стає нематеріальним місцем пам'яті [10, с. 18]. Як пише А. Матусяк, це місце пам'яті, яке «робить минуле теперішнім або втілює його задля визначення власної ідентичності» [20, с. 10]. Барбара Міштал називає покоління продуктом пам'яті принаймні тому, що воно творить поколіннєву культуру [21, с. 88]. Саме тому генерації є нерозривно пов'язаними із певними спільно пережитими подіями та спільністю пам'яті. Це лягло в основу дефініції польського історика філософії Яна Гаревича. Поколінням він називав «спільноту людей, на спосіб мислення яких вирішально вплинуло однакове пережиття, що далі називається поколіннєвим переживанням» [18, с. 77]. Під поколіннєвим переживанням дослідник має на увазі переломну подію, крізь призму якої люди сприймають пізніший досвід. І це суголосно визначенню травматичної події в *trauma studies*.

Однією з найвідоміших праць про генерації є студія «Покоління» («Generations», 1991) американських учених Вільяма Строса та Нейла Гау, у якій було запропоновано теорію поколінь. Вона базується на циклічному характері зміни поколінь як базовому чиннику історичного розвитку [12, с. 39]. У їхній концепції було обґрунтовано розрив між групами людей різного віку, який вони вважають рушієм суспільних змін і перетворень. Теорія В. Строса й Н. Гау з типологією поколінь від XV до початку XXI ст. була розроблена з урахуванням суспільно-історичних обставин у США, однак основні їхні напрацювання можна адаптувати до реалій інших держав. Згідно з цією концепцією, населення XX ст. становили такі покоління: GI – народжені 1901–1924 рр., Silent – 1925–1942 рр., Boom – 1943–1960 рр., Thirteenth – 1961–1981 рр., Millennial – народжені після 1982 року [22]. У 1997 році В. Строс і Н. Гау опублікували працю «Четверте перетворення» («The Fourth Turning»), у якій обґрунтували існування чотирьох типів поколінь, які циклічно змінюють одне одного кожні 20 років (цикл повторюється нескінченно). За кожним із чотирьох за рахунком поколінь закріплений певний архетип: Герой (громадський), Художник (адаптивний), Пророк (ідеалістичний), Мандрівник (той, що реагує). На думку творців цієї теорії, люди одного покоління об'єднуються на основі спільних цінностей та історичних подій, в умовах яких вони дорослішали. Прикладом таких історичних подій можуть бути війни, революції, репресії, економічні кризи, еміграційні рухи. У праці «Четверте перетворення» та інших дослідженнях дуєту вчених, а також їхніх послідовників, теорію було увиразнено й доведено до сьогодення, хоча докладний аналіз поколінь можливий, як правило, постфактум. Так, покоління міленіалів обмежують другою половиною 1990-х – 2004 роком. До покоління Z зараховують народжених після 2000–2005 років.

Кожне покоління має свої особливості. Покоління GI називають величним або поколінням переможців, адже вони пережили Першу світову війну, соціальні потрясіння, зокрема революції, а також епідеміологічні спалахи. Серед цінностей народжених у цей час – патріотизм, сім'я, добробут, мир. Мовчазне покоління в українському контексті зросло в умовах репресій, відтак для його представників характерна упередженість, уникання різких висловлювань, постійне відчуття страху. Вони цінували сімейність, поважали, часто вимушено, правила, статусність посад, схильні до заощаджень. Натомість бебі-бумерам, до яких у європейському просторі зараховують народжених після Другої світової війни, властива більша свобода, упевненість у завтрашньому дні, віра у світле майбутнє. В Україні це люди, життя яких формувалося під тягарем тоталітаризму, розбудови совєтської наддержави та заохочення колективності в усіх виявах. Водночас вони здатні мріяти, вірити в краще майбутнє, багато працювати заради ідей, при цьому мало часу приділяючи сім'ї. Їхньою цінністю була робота, позитивний імідж. Наступне покоління В. Строс і Н. Гау означили як тринадцяте, тобто невідоме, утім згодом більш узвичаїлася назва генерації X. Їм із дитинства притаманні самостійність, прагматизм. Ключовими рисами покоління називають скептицизм до політики та влади, звичка покладатися лише на себе, можливість підлаштовуватися відповідно до обставин часу. Їм важливо дати своїм дітям те, що не було в їхньому дитинстві. Покоління Y, або міленіали – люди, які часто перебувають у пошуку себе, цінують свободу, можливість самовираження, часто поєднують кар'єру та виховання дітей, мають ліберальні погляди, однак сильно відчують тягарі минулого. В Україні цінності покоління зумовили розпад СРСР. Покоління Z, зумери або центеніали – діти самовираження й технологій, залежні від нових відчуттів та інформаційного шуму, освічені в сфері психології та саморозвитку, відкриті й незалежні в поглядах від авторитетів.

Польські дослідники Агнешка Матусяк і Матеуш Светліцкі акцентують на суспільно-культурній дефініції покоління, яка окреслює його «як групу ровесників, що характеризується певним світоглядом і специфічними ідеями, цінностями, позиціями, нормами, взірцями суспільних позицій, а також подібністю історичного досвіду («пережиття поколінь») або спільними умовами життя (спільним стилем життя), яких ця група зазнала в період психічного дозрівання та які формували її життя» [9, с. 133].

Вони вказують, що саме сукупність переживань у певному віці, ділить покоління на старе й молоде, батьків і дітей. На думку вчених, у такому тлумаченні покоління поєднуються риси історичної концепції Вільгельма Дільтейа й Карла Мангайма та культурної – Джорджа Сімла [9, с. 133]. Аналізуючи поколіннєве переживання, науковці роблять висновок про те, що «важливо, щоби цього досвіду покоління набуло замолоду, тобто в особливій фазі розвитку особистості, у час найбільш інтенсивного психічного розвитку, найбільшої вразливості на суспільну ситуацію, коли одиниця починає визначати своє ставлення до світу» [9, с. 134] Утім В. Дільтай та Х. Ортега-і-Гассет найбільший потенціал до генерацієтворення вбачали в зрілому віці – після тридцяти років. У поколіннєвому переживанні А. Матусяк та М. Светліцкі вбачають також пастку закріплення в ньому.

Про (р)еволюційну природу покоління пише Олена Галета, окреслюючи широту філософських парадигм: від модерного міфу (за Полом Коннертоном) про революцію як «історичний розрив і прихід нового» – до концепції В. Дільтаєа про те, що покоління надають сенсовості історії через спільне переживання «внутрішнього часу» [4, с. 193]. На думку дослідниці, ключовою рисою покоління є не спільність зовнішніх обставин чи бунт проти попередників, а «спроможність його представників поновно вибудовувати стосунки між людиною, світом і словом – створювати власну культурну пропозицію» [5, с. 62]. Літературознавиця Олена Романенко, спираючись на погляди Едварда Саїда, наголошує на тому, що кожне покоління постає з досвіду осмислення минулого: «Ідентичність нового покоління – це насамперед спільність кодів у ставленні до минулого» [16, с. 6].

Важливість категорій генерації й пам'яті поколінь в українському постколоніальному контексті окреслює Т. Гундорова у зв'язку з труднощами «ставлення до спадку колоніалізму навіть не в покоління дітей, яке пориває з ним, а в покоління онуків, яке перебуває в ситуації постколоніалізму» [6, с. 30]. Услід за Ганною Арендт Т. Гундорова пояснює вплив тоталітаризму на покоління як чинника, що «руйнує приватний світ і викорінює людину з буття, робить її емоційно нестабільною, сприяє перериванню комунікативного зв'язку між минулим і сучасним, Я та Іншим, батьками та дітьми» [6, с. 31]. Діти зазвичай переоцінюють досвід батьків, якщо це можливо, а старше покоління залишається скептичним і з деструктивним мисленням. Услід за Францом Фаноном українська літературознавиця наголошує на важливості кожного покоління зрозуміти свою функцію, а також на необхідності поколінню дітей зрозуміти пасивність батьківського покоління. Тамара Гундорова називає покоління, що приходять, «індикатором соціально-політичних і культурних процесів, воно (покоління. – М. Р.) радикалізує свідомість, увиразнює роль маргінальних спільнот, стає полем зіткнення високої та масової культур» [6, с. 32].

Потужну потенціальність теорії поколінь відзначає Ярослав Поліщук. Як відзначає науковець, «поколіннєві відмінності цікаві не тільки самі по собі, вони оприявнюють тектонічні зсуви суспільної свідомості, не завжди очевидні на поверхні» [12, с. 39]. Він переконаний, що українська проблема поколінь ускладнена репресивними практиками суспільства, які нищівно впливали на самоусвідомлення, а тому мусимо розглядати покоління крізь постколоніальну призму.

Катерина Бабкіна, авторка збірки оповідань «Мій дід танцював краще за всіх», поставила перед собою глобальне завдання: втілити у форматі малої прози наративи п'яти різних родин, які поєднує непросте минуле ХХ ст. й не менш жахлива дійсність ХХІ ст. в Україні. Загалом у творі згадані шість поколінь, однак на рівні персонажів, які діють у творі, найяскравіше прописана тричленна поколіннева схема: діди – батьки – внуки. Якщо умовно накласти шкалу поколінь В. Строса й Н. Гау, то у творі представлено представників шести поколінь: від величного до генерації зумерів. Такий аналіз текстів збірки вбачаємо доцільним, адже саме поколіннєвий чинник уможливує глибший аналіз характеру й учинків героїв. Центальною в аналізованій збірці є генерація внуків, що відповідає поколінню головних героїв – Лілічки, Лесі, Діми, Ніни, Міші.

Найстаршому поколінню відповідають прабабусі та прадіди головних героїв. Це люди, які дорослими застали погром театру Леся Курбаса, репресії та Другу світову. Отже, народилися орієнтовно в першому двадцятилітті ХХ ст. Це Михайл, мати Бориса, Лідія, її чоловік, прабабуся Лесі Катерина та її чоловік, мати Вовки. Так зване покоління переможців у творі змальовано неповно, утім їхньою визначальною рисою є без вини винуватість стосовно своїх дітей. Так, Михайл прагне покинути дружину й дітей заради коханки Лідії, але жінка віддає йому без будь-яких сентиментів усіх трьох їхніх нащадків. Тоді ж вона побачила їх востаннє. Лідія створює нову сім'ю на новому місці після зникнення першого чоловіка, але це веде лише до занпащення її життя тяжкою працею заради виживання. В одному поколінні вживаються кат і жертва: Лідин чоловік-енкаведист і Лесин прадід – ворог народу, відтак це задає тон наступним поколінням, де співіснуюватимуть ці види пам'яті. В українському контексті величне покоління – це генерація, якій за мету поставлено вижити, але це вдається не всім: Михайл не повернувся з війни, Лиду повісили в окупованому місті, Катеринин чоловік не повертається із заслання. Іншим доводиться жити із конфліктами пам'ятей. Прабабуся Катерина виховує доньок сама (одна з них чомусь Наташа) і їй доводиться спитати майбутнього зятя-військового: «А ти знаєш, Борисе, [...] що батько Наташі, муж мій, репресований був?» [2, с. 53] Матір Вовки живе в суспільстві після перемоги, де є наратив про героїв, маючи приватну історію сина, який, повернувшись із війни, не повернувся додому, а згодом скоїв самогубство. Її приватна історія, попри незаперечні факти психічної урази військових та фото, датоване 1946-м роком, не може протистояти великій ідеологічній пам'яті, тому перетворюється на псевдонаратив оплакування загиблого на війні. Очевидно, що цій генерації притаманна роль жінки як матері-вдови-оплакувальниці. Загальною атмосферою покоління є страх: вони схильні до драматичних переживань, здатні оминати гострі теми, замовчувати пережите, вирізняються терплячістю.

Мовчазне покоління у творі репрезентують Борис, Вовка, Уляна, німочка Лілі, Валентина, Люда, Міша, Маша, дід однокласника Міші, бабуся Ривка та інші бабусі й дідуся п'яти однокласників. Це генерація, яка подорослішала завчасу через Другу світову війну, яка окреслила різні ролі героїв: воїнів (Борис, Вовка, Уляна), медичної сестри (Валентина), жертв війни (німочка Лілі, бабуся Ривка, Люда, Міша, Маша, Мішин дід). Війна стає їхнім поколінневим пережиттям і водночас різною травмою: смертельною (загибель Уляни), тілесною (Борисове поранення в ногу), ментальною (нетерпимість спогадів Вовки). Жертвами серед невійськових стають люди різних національностей: німкена Лілі, українка Люда, євреї Ривка й Мішин дід. Закоханість у ворога постає в образах Вовки й Лілі: «...Із Вовкиною німочкою сталося щось дуже недобре, і Вовка не зміг чи не встиг її захистити та порятувати» [2, с. 19]. У єврейському контексті це покоління сиріт і жертв Голокосту, тобто єдине, що здатне засвідчити Катастрофу: «Це вона (бабуся Ривка. – М. Р.) в нас твердиня всього нашого єврейства» [2, с. 137]. У зрілому віці мовчазне покоління мало подбати не лише про себе самих, як Борис із пораненням про навчання, а й про відбудову держави, яка, найочевидніше, у всьому

звинуватить своїх громадян, як Люду після повернення з нацистського полону. Водночас ця генерація не мала змоги дбати належно про своїх дітей, адже робота забиравала увесь час і ресурси. Прив'язаність до роботи виражена навіть у старшому віці: «Дід Лесин був уже на пенсії, але очолював кафедру марксизму-ленінізму й викладав у різних навчальних закладах науковий комунізм» [2, с. 67]. Як відзначає Ганна Черненко, так в Україні накладається старість із радянськістю [17, с. 194].

Виразним представником бебі-бумерів є Вася, батько Дімки. Його часто сприймали за Діминого дідуся. Образ Васі є характерним прикладом дитини СРСР, якій важливе відчуття співпричетності. Імовірно, серед пізніх бебі-бумерів є й інші батьки головних героїв. Їхнє покоління не розмежування між поколінням буму народжуваності та поколінням Х здійснити майже неможливо через нечіткі вказівки щодо віку. Винятком буде образ матері Міші, у якій убачаємо яскраву представницю генерації Х. Підставою для цього є адаптивність жінки до нових обставин, підприємливість, а також потужний материнський інстинкт із бажанням завжди оберігати дитину та давати найкраще. Зважаючи на це, аналізуємо цю генерацію як покоління батьків. У збірці «Мій дід танцював краще за всіх» воно репрезентоване як типова радянська генерація, а тому невиразна й частково неприсутня, адже люди, які з дитинства були незадоволені в базових потребах, транслиють перманентну загроженість. У Лесі немає тата, вітчим появляється, коли дівчинка вже навчається в школі, батьки Ніни розлучені, а мама рано помирає, Мішею опікується винятково мати, тато не фігурує в його житті. Фактично покоління Х стає часом неповних сімей, а також батьків, які завжди на роботі. Саме тому убачаємо травму розриву у відсутності середньої ланки.

Авторка робить акцент на зв'язку генерацій дідів-бабусь та внуків. Це своєрідне спокутування старшим поколінням того, що вони не мали змоги дбати про своїх дітей. Ярослав Полішук наголошує на тому, що це відбувається не лише через психологічні особливості, а є наслідками панування тоталітаризму, який негативно впливав на стосунки «батьки – діти»:

«...І ті, й ті однаково відчували на собі прес офіційної пропаганди, що блокувала культивування приватних цінностей – роду, родини, родинної історії, етнорегіональної ідентичності. Батьки боялися щиро розмовляти з дітьми про все, а діти насторожено сприймали батьків» [12, с. 62].

Водночас літературознавиця Оксана Матійчук наголошує на тому, що саме покоління онуків висловлює інтерес до родинної історії [8, с. 79]. Представники другого покоління є дітьми СРСР, які травмовані водночас і тоталітарною дійсністю, і її крахом. Як резюмує О. Пухонська, представники покоління Х у час відновлення незалежності України проходять «не так входження у доросле самостійне життя, як, власне, перебирання на себе отої відповідальності за власне життя/існування, а разом з тим відповідальності за минуле і майбутнє» [15, с. 30]. Вони більше здатні аналізувати й думати фактами, виступаючи проти заялжених наративів. Особливо це помітно в образі матері Дімки: «Але я взагалі думаю, що на війні ніхто не герой. На війні страшно й дико. І кожен, або засліплений якоюсь ідеєю, рідше шляхетною, а частіше

чужою й надто загальною, аби була варта такого досвіду, або просто як маленький зляканий звір, сам за себе проти цілого світу» [2, с. 118]. Їхньою відповідальністю передусім є їхні діти міленіуму.

Самі ж друзі, представники покоління Y, народилися в останні роки існування СРСР й пішли до школи в перший рік української незалежності, відповідно номінально є представниками нової ідентичності, яка може вже без табування говорити про минуле своїх родин. Для них дуже відчутний тиск советського, бо сама незалежність постає несподіваною: навіть школа «перевзувається» на ходу. Трансляцією радянського стають стереотипи, які вкладають дорослі у виховання. Наприклад, «...бо всі шапки Лілічки були – берети, всі сукні Лілічки були з комірцем, а всі знання Лілічка мала здобувати радісніше, легше та старанніше, ніж будь-хто інший» [2, с. 9]. Однак дівчинка, як представниця нового покоління, розуміє обмани усталених думок: «...Перші парти були не для найкращих, а для найменших, а також – для найбільш короткозорих дітей» [2, с. 9].

Оксана Пухонська, характеризуючи українське покоління міленіуму (Мандрівників за архетипом), акцентує на важливості врахування психосоціальних обставин у пострадянській країні після падіння залізної завіси: відкриті кордони, доступ до західних знань, нові досвіди [15, с. 33]. Відтак і потреба самоідентифікації й конструювання власного іміджу, помножена на матеріальні нестатки, які сприймалися і як виклик, і як загроза. Для сучасної української літератури характерно зображувати покоління міленіуму як таке, що здатне взяти на себе боротьбу й відповідальність за те, що відбувається. Однак у творі К. Бабкіної це не єдиноправильний шлях. Діти міленіуму ще ментально не здатні опрацьовувати те, про що роками було «неприйнято» говорити, але схильні провадити ревізії пам'яті: «Бабуся типу життя його пам'яті (Вовки. – М. Р.) присвятила, і тато мій, у принципі, теж, а це просто тупо псих якийсь був» [2, с. 138]. Для молодшого покоління важливішим стає минуле своєї родини, аніж велика історія й трагедії на зразок Голокосту. Найголовніше – вони усвідомлюють поколіннєву різницю й відчувають свою травмованість: «Ми будемо кончені зовсім по-іншому» [2, с. 139].

Це генерація, яка нарешті обирає пошук себе, тому вони не поспішають творити сімей. Дімка йде на російсько-українську війну свідомо, а не з примусу: у нього була віза в Німеччину на 5 років та можливість перетнути кордон. Він гине в серпні 2014, тобто є одним із перших героїв російсько-української війни, утім героєм вдома не стає: «Мама Діми розмовляла мало й чомусь називала Діму виключно старшим сержантом дев'яносто третьої механізованої бригади...» [2, с. 15]. Лілічка, з одного боку, вихована в стереотипах радянського часу, а з іншого – у постійному прагненні зберегти єврейську ідентичність і вийти заміж за хлопця з «їхньої сім'ї», руйнує модель поведінки залежної від чого-небудь людини. Леся виїжджає за кордон, а Міша, не спроможний знайти себе в житті, пробує наркотики та вступає в різні сексуальні зв'язки. Сім'ю створює лише одна з героїнь третього покоління – Ніна, але й у неї свої труднощі: «...єдина з подруг вийшла заміж, взагалі єдина зі всіх мала дитину й зовсім не мала з ким у всьому цьому розібратися» [2, с. 124]. Міленіалом є також Нінин чоловік Андрій, який

намагається дати доньці все для розвитку й щасливого дитинства. Сама авторка так характеризує репрезентацію цього покоління: «Вся ця книжка – це фактично бекграунд, який отримали герої. Що вони роблять із ним – відкрите питання. Хоча ми бачимо, яким шляхом вони уже йдуть, як дорослішають, що обирають. Одна героїня емігрувала, інша намагається побудувати свою сім'ю, ще одна обрала свободу; один герой загинув, інший працює в айті і не хоче нічого вирішувати, бо в нього лапки» [1].

Особливим є також показ четвертого покоління у творі, яке психологиня Тетяна Воропаєва означає як те, у якому суспільство оздоровлюється від травми геноциду [3]. Загалом у філософських теоріях воно є знаковим, деякі дослідники називають його генерацією «позитивних рішень і дій» [13, с. 150]. У теорії В. Строса й Н. Гау це покоління Z, або зумери. Утім у збірці К. Бабкіної воно взагалі перебуває під знаком питання. Водночас єдина представниця зумерів Крістіна є яскравим виразником свого часу: «З Крістіною було непросто домовитися, вона була егоїстична. Впевнена, успішна, свавільна» [2, с. 125] Письменниця підкреслює інакшість прийдешнього покоління в думках Ніни: «...Що ж це за групові сеанси з передшкільним психологом, неже такі проблеми вирішують та обговорюють там діти, такі речі вчать передбачати й переживати, нічого собі» [2, с. 129–130]. Це діти, які вміють помічати надто багато, безбоязно висловлювати свою думку, охороняти кордони власної приватності. Промовистим прикладом цього покоління на досвіді закордоння є підліток Джейкоб, із матір'ю якого Леся знайомиться в літаку.

Можемо підсумувати, що кожне покоління у збірці малої прози К. Бабкіної загалом відповідає структурі В. Строса й Н. Гоу, однак цілком логічно накладаються й суперечності, адже на поколіннєвий розвиток мала вплив тоталітарна дійсність. Так, українські бебі-бумери на прикладі тата Васі є не поколінням упевненості, як у американській теорії, а втіленням типової дитини радянського часу, якій важлива причетність до історії й спільної справи. Авторський акцент увиразнює тріаду дідусі-батьки-онуки, у якій більш пов'язаним є покоління бабусь та дідусів й онуків, а не батьків. Роль генерації справжнього волевиявлення та свободи самовираження відведено поколінням Y та Z. Кожне покоління по-своєму трактує й аналізує ситуації минулого, адже від них почасти залежне їхнє теперішнє.

Список використаної літератури

1. *Бабкіна К.* Ми часто намагаємося трактувати тексти через особисті історії авторів, і з цим немає сенсу боротися // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://blog.yakaboo.ua/kateryna-babkina/>
2. *Бабкіна К.* Мій дід танцював краще за всіх. Київ: Видавничий дім «КОМОРА», 2021. 144 с.
3. *Воропаєва Т.* Наслідки геноциду поширюються на чотири покоління // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tyzhden.ua/psykholoh-tetiana-voropaieva-naslidky-henotsydu-poshyriuiutsia-na-chotyry-pokolinnia/>

4. *Галета О.* Нова словесність: українська література в антропологічній перспективі. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2023. 248 с.
5. *Галета О.* «Старші й молодші» чи «старі і нові»: поколіннєвий поділ літератури у працях Юрія Меженка // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2018. Вип. 67. Ч. 2. С. 56 – 67.
6. *Гундорова Т.* Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. Київ: Лаурис, 2014. С. 26 – 44.
7. *Корабльова В.* Покоління в полі культури: множинність репрезентацій. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. 180 с.
8. *Матійчук О.* Долаючи часові й просторові межі: реконструкція родинної історії у романі Каті Петровської «Мабуть Естер» // Переступи кордонів у літературі та культурі ХХ–ХХІ ст. / упор. А. Гілле, П. Рихло, Є. Волошук та О. Чертенко. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2019. С. 78–93.
9. *Матусяк А., Светлицькі М.* Категорія покоління у сучасних суспільно-культурних дослідженнях // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. Київ: Лаурис, 2014. С. 129–145.
10. *Нора П.* Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з фр. А. Репи. Київ: ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2014. 272 с.
11. *Ортега-і-Гассет Х.* Вибрані твори / пер. з ісп. В. Табачковський, В. Бурггардт, В. Сахно. Київ: Основи, 1994. 424 с.
12. *Поліщук Я.* Реактивність літератури. Київ: Академвидав, 2016. 192 с.
13. *Пронкевич О.* Теорія поколінь в іспаномовному літературознавстві: уроки для України // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. Київ: Лаурис, 2014. С. 146 – 161.
14. *Пухонська О.* Літературний вимір пам'яті: монографія. Київ: Академвидав, 2018. 304 с.
15. *Пухонська О.* Поколіннєва рецепція пам'яті в літературі після 1990-х // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2018. Вип. 67. Ч. 1. С. 28–35.
16. *Романенко О.* Концептуальні координати нового літературного покоління: досвід сучасної української літератури // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2018. Вип. 67 (1). С. 3–12.
17. *Черненко Г.* Особливості дикурсивних форм геронтофобії в пострадянській Україні // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. Київ: Лаурис, 2014. С. 192 – 205.
18. *Garewicz J.* Pokolenie jako kategoria socjofilozoficzna. *Studia Socjologiczne.* 1983. № 1. S. 75–87.
19. *Mannheim K.* The Problem of Generations // *Essays on the Sociology of Knowledge.* London: Routledge and Keagan Paul, 1952. P. 276–320.
20. *Matusiak A.* Wstęp. Pokolenie – Transformacja – Tożsamość // *Miscellanea Posttotalitariana Wratislaviensia.* Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. № 4. S. 9–16.
21. *Misztal B. A.* Theories of Social Remembering. Maidenhead, Philadelphia: Open UP, 2003. 200 p.
22. *Strauss W., Howe N.* Generations. The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: Harper Perennial, 1992. 540 p.

References

1. Babkina, K. My chasto namahayemosia traktuvaty teksty cherez osobysti istoriyi avtoriv, i z tsym nemaye sensu borotysia. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://blog.yakaboo.ua/kateryna-babkina/>. Ukraine.
2. Babkina, K. (2021). Miy did tantsiuvav krashche za vsikh. Kyiv: Vydavnychiy dim “KO-MORA”, Ukraine.
3. Voropayeva, T. Naslidky henotsydu poshyriuyutsia na chotyry pokolinnia. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://tyzhden.ua/psykholoh-tetiana-voropaieva-naslidkyhenotsydu-poshyriuyutsia-na-chotyry-pokolinnia/>. Ukraine.
4. Haleta, O. (2023). Nova slovesnist: ukrayinska literatura v antropologichniy perspektyvi. Lviv: Vydavnytstvo Ukrayinskoho katolytskoho universytetu, Ukraine.
5. Haleta, O. (2018). “Starshi i molodshi” chy «stari i novi”: pokolinnieviy podil literatury u pratsiakh Yuriya Mezhenka. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filolohichna*. Vyp. 67. Ch. 2. S. 56–67. Ukraine.
6. Hundorova, T. (2014). Postkolonialnyi roman heneratsiynoyi travmy ta postkolonialne chytannia na skhodi. *Postkolonializm. Heneratsiyni. Kultura* / za red. T. Hundorovoyi, A. Matusiak. S. 26–44. Kyiv: Laurus, Ukraine.
7. Korabliova, V. (2009). Pokolinnia v poli kultury: mnozhynnist reprezentatsiyni. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, Ukraine.
8. Matychuk, O. (2019). Dolayuchy chasovi i prostorovi mezhi: rekonstruktsiya rodynnoyi istoriyi u romani Kati Petrovskoyi “Mabut Ester”. *Perestupy kordoniv u literaturi ta kulturi XX – XXI st.* / upor. A. Hille, P. Rykhlo, Ye. Voloshchuk ta O. Chertenko. S. 78–93. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho, Ukraine.
9. Matusiak, A., Svetlitski, M. (2014). Katehoriya pokolinnia u suchasnykh suspilno-kulturnykh doslidzhenniakh. *Postkolonializm. Heneratsiyni. Kultura* / za red. T. Hundorovoyi, A. Matusiak. S. 129–145. Kyiv: Laurus, Ukraine.
10. Nora, P. (2014). Teperishnie, natsiya, pamyat / per. z fr. A. Riepy. Kyiv: TOV “Vydavnytstvo “KLIO”, Ukraine.
11. Orteha-i-Hasset, Kh. (1994) *Vybrani tvory* / per. z isp. V. Tabachkovskiy, V. Burhardt, V. Sakhno. Kyiv: Osnovy, Ukraine.
12. Polishchuk, Ya. (2016). *Reaktyvnist literatury*. Kyiv: Akademvydav, Ukraine.
13. Pronkevych, O. (2014). Teoriya pokolin v ispanomovnomu literaturoznavstvi: uroky dlia Ukrayiny. *Postkolonializm. Heneratsiyni. Kultura* / za red. T. Hundorovoyi, A. Matusiak. S. 146–161. Kyiv: Laurus, Ukraine.
14. Pukhonska, O. (2018). *Literaturnyi vymir pamyati: monohrafiya*. Kyiv: Akademvydav, Ukraine.
15. Pukhonska, O. (2018). Pokolinnieva retseptsiya pamyati v literaturi pislia 1990-kh. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya fi lolohichna*. Vyp. 67. Ch. 1. S. 28–35. Ukraine.
16. Romanenko, O. (2018). Kontseptualni koordynaty novoho literaturnoho pokolinnia: dosvid suchasnoyi ukrayinskoyi literatury. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya fi lolohichna*. Vyp. 67 (1). S. 3–12. Ukraine.
17. Chernenko, H. (2014). Osoblyvosti dykursyvnnykh form herontofobiyi v postradianskiy Ukrayini. *Postkolonializm. Heneratsiyni. Kultura* / za red. T. Hundorovoyi, A. Matusiak. S. 192–205. Kyiv: Laurus, Ukraine.
18. Garewicz, J. (1983). Pokolenie jako kategoria socjofi lozofi czna. *Studia Socjologiczne*. № 1. S. 75–87. Poland.

19. Mannheim, K. (1952). The Problem of Generations. *Essays on the Sociology of Knowledge*. P. 276–320. London: Routledge and Keagan Paul, The Great Britain.
20. Matusiak, A. (2016). Wstęp. Pokolenie – Transformacja – Tożsamość. *Miscellanea Posttotalitarna Wroclaviensia*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. № 4. S. 9–16. Poland.
21. Misztal, B. A. (2003). Theories of Social Remembering. Maidenhead, Philadelphia: Open UP, USA.
22. Strauss, W., Howe, N. (1992). Generations. The History of Americas Future, 1584 to 2069. New York: Harper Perennial, USA.

Марія Русановська, аспірантка кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна).

Mariia Rusanovska, Postgraduate Student of Department of Literary Theory and Comparative Literary Studies, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine).

E-mail: m.t.rusanovska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0937-835X>.

FROM THE GREAT GENERATION TO THE ZOOMERS: THE PROBLEM OF GENERATIONS IN KATERYNA BABKINA'S COLLECTION OF SHORT STORIES "MY GRANDFATHER DANCED BEST OF ALL"

Mariia RUSANOVSKA

The article is devoted to the analysis of the representation of generations in Kateryna Babkina's short stories collection *My Grandfather Danced Best of All*. **Aim and scholarly novelty** of the paper. It attempts at updating the definitions of generations in the socio-cultural sphere and clarifying the typological features of a generation, viz. attitude of its members to the past and achievements of their predecessors, generational experience, ability to produce change, shared living conditions (style), and being united by certain values. Through the projection of the Strauss-Howe scale, the author of the article emphasised the artistic representation of the magnificent generation, the silent generation, the baby boomers, generations X, Y, and Z in the oeuvre of K. Babkina, outlined the specifics of each generation in the Ukrainian post-totalitarian discourse applying the approaches of postcolonial optics, and focused on the generational transmission of traumatic experiences and the rootedness of generations in their experiences.

The researcher has arrived at the **conclusion** that every generation in their own way treats and analyses situations of the past, for it is partially on them that their present depends. So every generation in K. Babkina's collection tallies, on the whole, with W. Strauss's and N. Howe's structure, though quite logically contradictions overlay, for the generational development has been affected by the totalitarian reality: the Ukrainian baby-boomers are not the generation of confidence, as in the American theory,

but epitomize the typical child of the Soviet time, for whom an involvement in history and the common cause is of importance; the role of the generation of genuine expression of the will and the freedom of self-expression is attributed to the Y and Z generations. The authoress accentuates the “grandparents – parents – grandchildren” triad, wherein the more related generations are those of grandmothers/ grandfathers and grandchildren, but not that of the parents.

Keywords: generation, memory, trauma, generational theory, postcolonialism.

Стаття надійшла до редколегії: 31.01.2024.

Прийнята до друку: 24.02.2025.